

Leta 1979 v svojem manifestu kolektiv eksperimentalnega gledališča Kugla (Zagreb, 1975–1985) zapiše: »Kugla odkriva podobe, simbole in zgodbe, ki želijo biti obljava skupnosti.« Raziskali bomo posledice teh neoavantgardnih skupnostnih podvigov za zagrebško neinstitucionalno sceno skozi štiri modele inkluzivnih uprizoritvenih praks/uprizoritev, ki se razlikujejo v izhodiščih, estetskih ciljih, nivojih produkcije in načinih sodelovanja. V *Ljubezenskem primeru Fahrije P* (2017) bivši člani Kugle z drugimi soavtorji uprizorijo polilog z literarno, vizualno in performativno zapuščino pokojnega člana gledališča Kugla, multimedijskega ustvarjalca Željka Zorice Šiša (1957–2013). Uporabijo interaktivne postopke, ki so jih razvili v 70. letih. V dolgotrajnem in velikopoteznem projektu *55+* (2012) v produkciji platforme Montažstroj ustvarjalci zberejo udeležence, starejše od 55 let, na delavnicah, javnih razpravah, praznovanjih, protestih in v dokumentarnem filmu ter s tem opolnomočijo zanemarjeno generacijo in ji omogočijo glas in vidnost. V trilogiji *O skupnosti* (2010–2011) produkcijska platforma Metalci sence raziskuje delovanje različnih mehanizmov ustvarjanja začasnih estetskih skupnosti, od vaje vokalne skupine do deljenja skrivnosti, na udeležence. In končno: v subtilno asociativni predstavi *Niti prijatelj niti brat* (2018) v produkciji organizacije Fourhanded atmosferska inkluzija ponuja skoraj elitistično možnost soobstoja v intimnem svetu zasebnih napetosti. Skupni so jim fizično neinvazivna forma, emocionalna in/ali intelektualna vključenost ter poudarek na osebni zavezi (kot posledici praktičnih ali ustvarjalnih zagat), ki lahko gledalce zvabijo k odzivu na vključujočo izkušnjo.

Ključne besede: zagrebško neinstitucionalno gledališče 21. st., *O skupnosti*, *55+*, *Ljubavni slučaj Fahrije P*, *Razgovaranje*

Višnja Kačić Rogošić je docentka na Univerzi v Zagrebu. Je članica uredništva hrvaške gledališke revije *Kazalište* in sodelavka Leksikografskega inštituta Miroslava Krležje ter avtorica monografije *Skupinsko avtorsko gledališče* (2017). Bila je prejemnica štipendije Fulbright 2010/2011 (CUNY, New York City, USA). Je tudi članica hrvaškega centra ITI in izvršnega odbora Hrvaškega združenja kritikov in teatrologov.

vrogosic@ffzg.hr

Držati obljubo skupnosti: skupnostni napori na sodobni zagrebški neinstitucionalni sceni

Višnja Kačić Rogošić

Fakulteta za humanistiko in družbene vede Univerze v Zagrebu

Elementi skupnostne izkušnje (ki se odraža tako v ustvarjalnem procesu kot v izvedbi in recepciji) se na zagrebški neinstitucionalni sceni še najbolj razdelano pojavljajo v delu neodvisnega eksperimentalnega gledališkega kolektiva Kugla glumište (1975–1985).

V manifestu iz leta 1979 so Kuglini člani zatrtili: »Kugla odkriva podobe, simbole in zgodbe, ki želijo postati obljuba skupnosti.« Članek raziskuje vplive teh neoavangardnih skupnostnih naporov na sodobno zagrebško neinstitucionalno sceno, še posebej v navezavi na interaktivni in participativni potencial predstav. V ta namen analiziramo štiri projekte iz zadnjega desetletja, ki se razlikujejo po motivih, estetskih ciljih, produkcijski ravni in oblikah participacije. V predstavi *Ljubezenski primer Fahrije P* (2017) so nekdanji člani Kugle, prepričani, da je mogoče uspešno vzpostaviti performativno enotnost vseh vpletenih v gledališko predstavo, s še nekaj soavtorji uprizorili polilog z umetniškim izročilom umrlega člana Kugle glumišta Željka Zorice - Šiša (1957–2013). Med procesom so se večinoma naslanjali na inkluzivne postopke, ki jih je Kugla razvila v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Prostorsko razpršena predstava tako uspešno vzpostavi kolektivno procesijsko gručo članov občinstva, ki jih eden ali več nastopajočih vodi od enega prizorišča do drugega. Poleg tega nastopajoči neposredno naslavljajo občinstvo in od njega zahtevajo pozoren intelektualni angažma, obenem pa nagovarjajo tudi čutno zaznavo prejemnikov z nepretrgano glasbeno izvedbo, ki se po silovitosti izmenjuje z igralskimi parti, tako da se gledališka predstava občasno preobrazi v koncert. Po drugi strani se člani produkcijske platforme Shadow Casters tega koncepta lotevajo previdneje, saj skupnost dojemajo kot tematski in formalni problem svoje večfazne trilogije *O skupnosti*, v kateri preizkušajo različne mehanizme za ustvarjanje začasnih estetskih skupnosti. Zato se v uprizoritvi *Neprimerne vsebine* (2010), ki so jo predstavili v obliki šestih prepletenih popotovanj publike po stavbi gledališča, od katerih je vsako vodil po en par igralcev, avtorji osredotočajo na ustvarjanje »urejene skupnosti«. V uprizoritvi *Mojstrski tečaj [r]evolucije* (2010), kjer gre spet za skupinsko psihofizično interakcijo med publiko in nastopajočimi, ponovno ocenijo skupnost skozi njeno ponovno vzpostavitev. V zadnji predstavi *Moško/žensko – žensko/moško* (2011) pa poudarijo spolno delitev in tako omogočijo dialoško soočenje dveh konvencionalno ločenih

»ekip«. Med celotnim procesom raziskovanje zamejijo na skupnost udeležencev gledališkega dogodka, ki so umeščeni v prostorski in časovni kontekst gledališke uprizoritve. Da bi ohranili bolj nevtralni značaj problema, se izogibajo trdnejših navezav na kakršen koli specifičen primer ali model skupnosti; da bi vse še bolj posplošili, pa si prizadevajo prejemnike povabiti na vse ali vsaj večino faz celotnega projekta, vključno z ustvarjalnim procesom. Nazadnje poskuša več umetnikov na podlagi enakega »problemskega« pristopa, le da tokrat apliciranega na specifično skupnost, ugotoviti, katera verzija le-te je optimalna ali vsaj najbolj funkcionalna, pa tudi, kako najti pot do njene uresničitve. Umetniška organizacija za odpiranje novih polj gledališke komunikacije Štiriročna uporablja natančno raziskovanje sredstev in načinov za doseganje performativne skupnosti kot prepoznavno metodološko značilnost svojega dela. V umetniško-raziskovalnem ciklusu *Oddaljenosti*, ki ga je navdihnila kriza medosebnih odnosov kot posledica hrvaške vojne za neodvisnost, raziskujejo povojne razmere v majhni občini Darda v Baranji (Vzhodna Slavonija). Ekonomsko in socialno opustošeni in politično, nacionalno ter človeško razklani kraj uporabijo kot paradigmatški primer nepremostljivih ovir pri komunikaciji v sodobni hrvaški družbi. Performativno reakcijo na to problematiko predstavlja tudi subtilno asociativna uprizoritev *Pogovarjanje* (2019) šestih izvajalk, ki se simbolično zberejo okoli mize, pri tem pa poskušajo vzdrževati funkcionalen pogovor, vendar jim to vedno znova spodleti. Atmosferska inkluzivnost uprizoritve, ki ponuja malodane elitistično priložnost soobstoja v intimnem svetu osebnih napetosti, namiguje, da se stvari lahko spremenijo, zdi se, da bi to lahko spodbudili prav prejemniki (ki se na nič manj simboličen način zberejo v širšem krogu okoli izvajalk). Avtorji namreč mobilizirajo člane publike kot »priče« in jih spodbujajo, naj sprejmejo ozaveščeno sobivanje, razvijajo analitični vpogled in sprejmejo odgovornost. Kot še en primer tovrstnih teženj članek predstavi skupnostni projekt *55+* (2012) produkcijske platforme Montažstroj, ki je prek delavnic, javnih razprav, proslav, protestov in dokumentarca zbral nastopajoče, starejše od 55 let, in s tem ponudil vidnost in glas tej zapostavljeni generaciji. Projekt se je začel z delavnicami in razgovori, ki so bili namenjeni aktivaciji udeležencev in temu, da jih oskrbijo z novimi veščinami, obenem pa posamezne člane povežejo v »mikroskupnost«. Poleg tega ga ponujajo kot »vzorčni projekt«, ki ga je mogoče prenesti tudi v kak drug kontekst z drugimi udeleženci, s tem pa odpirajo vzporedni kanal za razpršitev skupnostne izkušnje. Vsem opisanim projektom so skupni telesno neinvazivna forma, čustveni ali intelektualni angažma pa tudi poudarjena osebna predanost, ki publiko lahko zaveže k temu, da se oddolži, ko se pridruži skupnosti izkušnje.